

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական

52^{րդ} ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ

ԹԻ 9

I ՄԱՐՏ 1903

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթերի շաբեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար հառաւ զրո. եւ գաւառներուն համար յիսուն զրո., կանխիկ վճարելի: Արտասահման 12 Ֆրանկ կամ 5 ռուպլի: Թղթասարական ծախքը հմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ հրատարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու: Այն բաժանորդները որոնք պակաս քերք ստացած են, պէտք է իսկոյն իմացնեն հմբագրութեան: Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ առարկայքները նկատողութեան չեն առնուիր:

Ձի հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍԻ մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիրամասչելի պայմաններով:

Ձեռն-ԲԷ ԿՐ ԾԱԽՈՒԹ ԶԱՏՐ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐՄՅԻ

Հասցէ

در عیاده غلطه (مستقیم) غرضه می اداره می

ԻՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

ԺԻՒՐԱԿԱՆ ԵՒՏԻ ԴԵՄ ՆԱԽԱԶԳՈՒԶՈՒԹԻՈՒՆ

Ծիրական արտի դէմ նախագուշութեան միայն ճամբայ մը կայ, այն է մարմինը միշտ կենսական զօրութեամբ պահել որնոր դրութեան կենսական զօրութիւնն, առողջութիւնն և դիմացողան այժ տալով կրնայ ըլլալ:

SCOTT'S EMULSION

աշխարհիս մէջ ամենալաւ “ուտելիք—դեղ” է. որ շուտմը առողջութիւնը կը վերականգնէ և երակներու: մէջ նոր հարուստ արիւն կը տարածէ:

Եթէ կազմութիւնը կատարեալ առողջութեան մէջ չէ և բարակցաւ առաջին նշանները երեւան կ'ըլլեն. ինչպէս տեղական գունատութիւնը, թեթեւ սակայն թելաթար հազ, դիշերները սաստկացող լարեխառնութիւն և փորձակի կորուստ ևն. ժամանակ վատելու չէ, մէկէն Ըսգօթի Բաղադրութիւնն առնելու է. միակ դեղն է որ կրնայ մարդս առողջութեան և զօրութեան վերականգնել և այս եղելութիւնը գործնականապէս կը տեսնուի վասնզի հազարաւորներ տեսած են և կը տեսնեն:

ԸՍԳՕԹԻ ԲԱԼԱԳՐՈՒԹԻՈՒՆ

կատարելապէս անուշահամ է, փորձակը կենդանացունէ, և մարտոյութիւնը կ'աճապարէ: Հիւանդութեան սերմը կը մեղքնէ և շուտմը մարմինը կը զաւարէ: Ըսգօթի Բաղադրութիւնն բնդմիշտ այս տեսնուած նշանով վարդազոյն փաթեթի մը մէջ կը գտնուի:

Հիշեցու. փայ ասոր ուշադրութիւն ընել պէտք է:

Բոլոր բեռնաբեները և բեռնաբեները ին ծախս:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Բիւզանդեան Գրասան, Ղալափիա, Սեդրոս խան, Թ. 5—7: Յ. ՎՍՍԻԼԵԱՆԻ չորս տեսրակներու մէջ ամիսիւած Գրավարժութեան նոր գրութիւնը հրատարակուեցաւ: Գիմնը բոլոր հայ գրավարժաւացի:—Գին հատին 20 փարայ: ԲԵՐԱՅԻ ՍԳՐԱՍԱԽՆԱՄԸ ներկայիս կը փութայ ծանուցանել թէ արդուի ծանօթ վարդեա Յարութիւն էֆ. Գաթըրճեան արդուի և լուսաբի գործարան մը բացած է ի Բերա, Թագաթիմ փողոց, թիւ 19: Սոյն վարդեա իր խնամեալ աշխատութեամբ, մաքրութեամբ և չափաւոր գիններով իրեն դիմողները գոհացնելու տուաճադրութիւնէ զատ, Աղքատախնամին շահաբաժին մը նուիրելու ինքնայորդար և դավիլի յանձնառութիւնն իստանբուլէ:

ԹԵՅ

Ընտիր

ԹԵՅ

Հոտաւէտ

ԹԵՅ

Խնայողական

Կ. ԵՍՎՐՈՒԵԱՆ և Ե. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ Վաճառատունը թէ պատրաստ եւ թէ՛ օր ըստ օրէ համեղ թարմ եւ աղնուագոյն տեսակ թէյներով կրնայ այսօր անմրցելի աժանութեամբ գոհացում տալ թէյի նոյն իսկ էն խտապահանջ սիրահարներու: ԵՍՎՐՈՒԵԱՆ և ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ հաստատութիւնը կը թղթակցի դաւառներու հետ եւ յանձնարարութիւնը կը կատարուին ամենայն ճշգրտութեամբ:

Աժան, ընտիր, ու հոտաւէտ թէյ գործածողներու ջերմապէս կը յանձնարարեղը անգամ մը այցելել Կ. ԵՍՎՐՈՒԵԱՆ և Ե. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ Վաճառատունը, ձէլալ-Պէյ խանի կից թիւ 10, ուր պիտի գտնեն մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ թէյի ճոխ մթերք մը:

ԱԺԱՆ ԱԺԱՆ ԱԺԱՆ

ՄԱՍԻՆ

52^{րդ} ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ

ԹԻՒ 9

1 ՄԱՐՏ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փողոցի լեզու Գ. Գ. ՄԱՆԻՍԱՆ:—Հին Դեմբեր. Պողոս Պատրիարք Ազր. Պոլսեցի (Բ. Ե. լեզուի մաս) Գ. Գ. ՄԱՆԻՍԱՆ:—«Հայու կրթիկ». ՄԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ:—Ասանիկ Տեր-Մարգարեանց. (Ե. յօդուած) ՄԷՐՍԷՏԷՍ:—Օտար գրականութիւն. «Վերքեր» բեմի վրայ. Գ.Ա.ՄԷՐ:—Մոռացում (Բանաստեղծութիւն) Մ.Ա. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:—Այծեմիկի փունջը (Թերթոն) ԱՆՏՐԷ ԹԵՐՐԻԷ:—Յուշահատ:

ՓՈՂՈՑԻ ԼԵԶՈՒՆ

Առիթ ունեցայ անցեալները պարզելու Մասիսի ընթերցողներուն՝ մեր գրական և աշխարհիկ լեզուին միակերպարանութեան անհրաժեշտ պէտքը՝ որով միայն պիտի լուծուէր ամէն վէճ ու խնդիր սենեակի գրագէտին և ժողովրդական մատենագիրին միջև:

Դժուար է վճռել թէ որո՞ւն ազդեցութիւնը աւելի է, որո՞ւն գրողը մշտապէս կը մնայ այդ երկու ընդդիմակայ հոսանքներուն խառնուրդէն սերած միակերպարան լեզուին վրայ: Եթէ սենեակի գրագէտը ընտիր և ազնիւ երեւոյթով միայն կը ներկայանայ, մշակուած արուեստով, նուրբ և վափուկ ձեւերով, ժողովրդական մատենագիրին առաւելութիւնն ալ կը կայանայ իր հաւատարմութարգմանութեանը մէջ բնութեան ճշմարիտ և իրական երեւոյթներուն, կայրածի վրայ դիտուած ամէն հոգեկան զգացողութիւններուն, որոնց մէջ արուեստը քիչ մաս չունի, ինչպէս որ յաճախ բնութիւնը կը պակսի չորս պատի մէջ երեւակայական տքնութիւններով յօրինուած արուեստին մէջ:

Արուեստագէտը վայելուչ կը հազուի, ժողովուրդը ամօթ չսեպեր ներկայանալ ինչպէս որ է, իր ցնցոտիներուն մէջ, որոնց մէկ պատուածքէն կը պատահի որ աչքի զարնէ վարդագոյն մտի կտոր մը կամ սև մազերով ծածկուած կուրծք մը: Իրականէն և ճշմարիտէն յաճախ այնքան կը խորշի սենեակի

գրագէտը, որքան դիակին հպուռնէն կը սուկայ սկսնակ աշկերտը:—Դէթ՝ անխորձ վերաբոյժն իսկ առիթ ունեցած է մատերուն մէջ շօշափելու մարդկային մարմինը: Հակառակը, ժողովուրդէն հեռու գրող և խօսող գրագէտը պիտի շառագունէր ասլուած կեանքին իրականութենէն, անոր բացատրութեանը յատուկ ասացուածքներուն բոտութենէն:

Դեղեցիկ արուեստը մէկ կողմէն, ճշմարիտ բնութիւնը միւս կողմէն անվերջ կռուի մը մէջ են դիրար հաճակեցնելու համար, իւրաքանչիւրը իր պահանջումներուն:

Նոյն պայքարը, բնական հետեւութեամբ, կը շարունակուի գիտուններուն սենեակներէն դուրս, կը մտնէ տուներու և առուտուրի հրապարակներուն մէջ, կ'իջնէ մինչեւ փողոց, ուր վայրկեան մը առաջ անարատ և կոյս հռչակուած բարբառը կը գիրկընդխառնուի առաջին անցորդին հետ, անձնատուր կ'ըլլայ ամբոխին հաճոյքին, կը վարժուի կեանքի մը որ միշտ իրեն ցոյց տրուած էր իբր աղտոտ, դուհիկ և անպատուաբեր:

Հակառակ հոսանք մըն ալ թերեւս կարելի ըլլար դիտել փողոցէն մեկնող լեզուին վրայ, որ կը սողոսկի առուտուրի և շահու վայրերուն մէջ, աշխատաւորին միջոցաւ կը ներմուծուի առտնին կեանքին մէջ, կը խաթարէ ընտանեկան առանդութիւնը, իրեն կողմնակից կառնէ անոր համախոհները և անոնց

մեղսակցութեամբը կը բռնադատէ սենեակի դրագէտը՝ ընդունիլ տալու համար իր ճաշակը, իր բարքը, իր կերպը:

Մեր մէջ արմատացած կարծիքն ան է որ կարելի չէ հիմնայատակ ջնջել գրուած լեզուն՝ որ իր անցեալին մէջ ունի դարաւոր երկասիրութիւններու ճոխ մթերքը՝ ուրկէ կը մնանի եւ պիտի մնանի: Հաւանաբար ճշմարիտ է աս ենթադրութիւնը, եւ վախ չկայ որ մօտակայ դարերուն մէջ այլասերի մեր գեղեցիկ դրաքարը: Իր երկարակեցութեան գլխաւոր երաշխաւորութիւններէն մէկն ալ է փողոցի լեզուին բացակայութիւնը մեր մէջ, կամ լաւ եւ ան լեզուին հեռու մնացած ըլլալը գրաբարին հպումէն:

Եթէ հարկ ըլլար օրինակով մը շօշափելի ընել ենթադրութիւնս, պիտի դիմէի գաղղիներէնին, ուր ժողովուրդին լեզուն յարատեւ կը բարձրանայ փողոցին սալայատակներէն, հիւրընկալութեան աւելի մեծ պատիւ գլուհելով օրէ օր մատենադրական լեզուին մէջ: Կ'ըսուի թէ ատենօք պզտիկ կարկանդակներ ծախողները մեծ աղմուկ հանելով կ'անցնէին փողոցներէն: Ասկէ առաջ եկած ըլլալ կը թուի crier aux petits patés ասացուածքը՝ զոր աջնչափ վայելչութեամբ գործածած է Զօլա, իր Assommoir-ին մէջ, Գուբոյի կնոջ փէրվէզին տղարեքին նկարագրութեանը առթիւ: Այնքան ընտանեկան եղած է փողոցէն ներմուծուած խօսելու աս ձեւը՝ որ սովորաբար կը գործածուի երկունքի մէջ գանուող կնկան մը համար՝ որ բարձրաձայն կը պոռայ եւ շատ կը տանջուի:

Փողոցի լեզուն, Գաղղիոյ մէջ, որ ընտրողութեամբ մը կը վերածուի boulevardierի խօսուածքին, մասնաւոր հրապոյր մը ունի նորահաս երիտասարդութեան վրայ: Աս — ինչպէս որ դիտուած է — գրեթէ բնաւ գաղղիներէն չխօսիր ընտանութեան մէջ, եւ կը պահէ argotի վարժութիւնը՝ զոր ստացաւ փողոցին մէջ: Սակայն եւ այնպէս շատ ճշգրիտ կերպով կը գրէ բուն գաղղիներէնը: Աս արմատացած ունակութեան առթիւ, որ կը նկատուի իբր անկրթութիւն, զօրաւոր հակադդեցութիւններ կ'ըլլուն ամէն օր, եւ շատեր այժմէն մասնանիջ կ'ընեն թէ երի-

տասարդները յաւակնոտ հաճոյակատարութեամբ կը գործածեն փողոցի բառարանը, եւ թէ շատ տարիներ իրենց հարկաւոր կ'ըլլայ սրբագրուելու համար, ան ալ անկատար կերպով, իրենց աս մոլութենէն:

Այսու հանդերձ՝ հետեւեալ բառերը եւ ասոնց նմանները, larbin, sapin, pipelet, carotte, bassinant, vaccinant, pépin, եայլն — առօրեայ եւ սովորական խօսակցութեան մէջ ներդրամութեամբ կ'ընդունուին նշանակելու համար սպասաւոր, կառք, դրոնապան, խաբէութիւն, նեղանալի, ձանձրանալի, հովանոց: Ֆրանսուա Գօփէ պատուով ընդունած է աս բառերէն մէկը իր Ազգակիր Մարդ քերթուածին մէջ.

Et, hier, j'ai vu celui qui tira la carotte,

Այսինքն ան մարդը որ զիս խաբեց usակս շորքեց: Ամէնուն ծանօթ է ան կռիւը զոր մղեց chic բառը, երկար տարիներ, մտնելէ առաջ Ակադեմիային բառգիրք:

Մեր մէջ՝ առ այժմ վախ չկայ որ գրաբարնիս այսպիսի մօտալուտ խաթարումի մը ենթարկուի փողոցի լեզուին կողմէն:

Իմ մասին՝ ժողովրդական բառերու բաւական ճոխ հաւաքածոյ մը ունիմ, Զօլաի assommoir-էն քաղուած՝ որ լեցուն է անոնցմով: Կրնամ նաեւ վկայութեան կոչել Նօքր-Տամի թարգմանիչը, յարգելի Պ. Մեարոպ Նուպարեանը, որ՝ հակառակ իր «հոյակապ» Բառգիրքին, ծունկերու կտրուած զգացած է անոնց հայերէն համարժէք ժողովրդական բացատրութիւնները գտնելու գոյաբարութեանց առջեւ:

Եթէ հարկ ըլլար դիմել պատմութեան, օրինակ պիտի առնէի անգղիներէն լեզուն՝ որուն կազմութեանը տեղեակ եղողները պիտի վկայեն թէ մեր աշխարհաբարը շատ աւելի կուռ ոգի ունեցող լեզու մըն է քաղղատմամբ 1066 թուականի սաքսօններէնին՝ որ առաջին բուն կռիւը մղեց նօրման լեզուին դէմ: Ու անկէ մինչեւ 1350, ինչ ահագին կերպարանափոխութիւն, երբ անգղիացւոյ ժողովրդական բանաստեղծը Չոսըր՝ ներկայացաւ իր «նոր լեզու»ովը: Ու ան նոր լեզուէն մինչեւ 1720, դեռ ինչ փոփոխու-

թիւներ, ինչ արմատական այլալուծիւն-
ներ ուղղագրութեան և բառերու արտասա-
նութեան մէջ: Հարկ եղաւ որ առ թուակա-
նին Բօք տարան վերջնական ձոյլը, ճշգրտու-
թիւնը և յարաբերական յտակութիւնը՝ ու-
րոնք մինչև այսօր օրինակ կը ցուցուն իբր
կատարեալ լեզուով գրութեան: Արդ՝ 300
տարիներ հարկաւոր եղան անդգիւրէն «նոր
լեզուին» արտայայտութեանը, և դեռ 350
տարիներ՝ անոր ստացած վերջնական կատա-
րելութեանը:

Եւ երբ մտածենք թէ հազիւ կէս դար,
հազիւ յիսուն տարիներ կրցանք նուիրել մեր
համեստ աշխարհաբարին վերակազմութեանը
գործին, երբ նկատենք թէ այդ գործը մին-
չևս հիմայ յուսախաբութիւն չտուաւ մեզի.
երբ հաւատանք թէ լեզուական ապագայ բա-
րելաւութիւնները անհունապէս աւելի թան-
կազին պիտի ըլլան քան անցեալ յառաջի-
մութիւնները, երբ խորհինք առ բոլորին
վրայ, կ'ըսեմ, այլանդակ պիտի գտնենք մո-
լեանդ «գրաբարապաշտ»ներուն ան վճիռը՝
որուն համեմատ.

«...աշխարհաբարին դէպի լաւը կամ յո-
ւին դիմումը տակաւին խնդրոյ նիւթ է:»

Ստանկ խնդիր մը, ըստ իս, գուրկ է գո-
յութիւն ունենալէ ամէն անոնց համար՝ ու-
րոնք աշխարհաբարին ապագայ բարի վար-
մունքին իբր երաշխաւոր կ'ընդունին անոր
անցեալ խոհեմ կենցաղը: Բաց ստաի՝ հարկ
է դիտել տալ թէ կանխակալ դիտաւորու-
թիւն մը՝ դէպ ի «լաւն կամ յոռին», բոլո-
րովն անհաշտ է չըջափոխութեան տեսու-
թեան հետ: Երբ ընութիւնը կը դործէ ու կը
չարժի, իր օրէնքները չեն իյնար «բարւոյ
կամ չարի» դիտաւորութեան ազդեցութեանը
տակ:

Պատմական յիշատակութեանց շարքին մէջ՝
եթէ հարկ ըլլար բարձրանալ նաև մինչև ար-
դի գաղղիւրէնին ծագմանը, պիտի պատա-
հէինք նոյնօրինակ կուռի մը մատենադիրնե-
րու և գործի կամ փողոցի մարդոց լեզունե-
րուն մէջ: Համառօտ խուզարկութիւն մը,
աս մտալն, պիտի չըլլար շահեկանութեանէ
զուրկ, մանաւանդ որ մեր աչքերուն առջև
պիտի պարզուէր անհաւատալի տեսարան մը,

այսինքն՝ փողոցի լեզուին յաղթանակը՝ մա-
տենադրական լեզուին վրայ:

Եթէ գիտնայի թէ հետաքրքրութեամբ
պիտի կարդացուէին համառօտ ծանօթու-
թիւնները դոր հաւաքեցի առնպատակով, յօ-
ժարութեամբ պիտի ընէի զանոնք երրորդ և
վերջին յօդուածի մը նիւթը(*):

Կարծէ որ ուշագրութիւնն զարձնենք
ժողովրդային, ընտանեկան լեզուին վրայ՝
ուրկէ այնքան աղքատ ենք, հակառակ մեր
ճիւղ գանձերուն դրական բարբառի: Ազանի
մը ընչաքաղցութեա կը համարեցինք լեզ-
ուական հարստութիւն մը՝ ուրկէ չենք կա-
րող օգտուիլ, որովհետև չենք գիտեր զա-
նոնք փոխանակելու, արդիւնաւորելու մի-
ջոյր: Ու մեր լեզուն անսուաղ կանհետանայ
գոհարներով զեզուն հնախօսութեան գան-
ձարաններուն դրանը առջև, փողոցին մէկ
անկիւնը:

Գ. Բ. ՄԱՆԱՍՍ

«ՀԱՅՈՒ ԿԸՆԻՎ»

ՔՐԻՋԱՆԹԵՄԻՆ...ԳՐԱԿԱՆՈՐԵՆ

Քիչ մը ուշացայ, այնպէս չէ՞:

Բայց կ'ապահովեմ զՁեզ որ կամքովս չէ՝
որ ուշացուցի պատասխանա: Ուղեղնիդ մի՛
յոգնեցնէք լնաւ, գտնելու համար թէ ինչ
էին այն պատճառները, որոնք զիս արդիւն-
ցին՝ Ձեր «Հայու կրնիկ» յօդուածին պա-
տասխանը աւելի կանուխ գրելու համար:
Ո՛չ անական գործերս և ո՛չ ալ դաշնակի
դասս, ինչպէս պիտի ըսէր տանտիկին աղջիկ
մը, զիս կրնան պաղեցնել գրականութենէն:
Ընդհակառակը, այնքան ժամանակ յտակա-
ցուցած եմ ընթերցանութեան ու Գրականու-

Ծ. Խ.—Նիւթին կարեւորութիւնը՝ բա-
նասէրներուն համար մասնաւորապէս, և Մալ-
խաս Էֆ.ի գրուածքներուն առթած շահե-
կանութիւնը ընդհանրապէս, տարակոյս չեն
թողուր որ ուշագրաւ պիտի ըլլար յիշուած
հաւաքոյթին կամ ծանօթութեանց հրատա-
րակումը, որուն համար բաց են Մասիսի
էջերը:

թեան, որքան թերեւս չունիք դուք:—Բայց կը տեսնեմ որ քարոզելու կ'ելլեմ, առանց ուղեկու, և նիւթէս կը չեղիմ:

Մէկու մը պէտք ունիք եղեր զՁեզ հասկընալու համար, և յանկարծ իմ անունս յիշած էք:

Շնորհակալութիւններս պիտի ղրկէի Ձեզի Մասիսի միջոցաւ, եթէ այդ ընտրութեան մէջ քիչ մը սխալած չըլլայիք: Գոնէ Զարուհին և կամ Տիկին Հռիփսիմէն ընտրէիք, փորձառու եւ կարող գրագիտութիւնները, որոնք պիտի կարենային Ձեզի պատասխանել կատարելապէս: Թո՛ղ Տիկին Զապէլ Եսայեանը յիշէիք, թո՛ղ Անայիսը յիշէիք: Ինչո՞ւ, անգթաբար, — որովհետեւ անգթութիւն մը ըրած եղաք հարցումներուն ամէնէն միամիտն ու տարօրինակը առաջարկելով անփորձի մը, բան մը, որուն մէջ քառասունոց կիները անգամ թերեւս դեղեւէին, — կնոջական յաւիտենապէս անըմբռնելի, բարդ, անիրականաւրի խնդրին մէջ նետեցիք զիս:

Ես կեանքը կը ճանչնամ այնքան՝ որքան դուք կը ճանչնաք զիս: Փորձառութիւն ըսուածը տակաւին գոյութիւն չունի ինծի համար: Մանաւանդ որ այդ ապրանքին տէրը ըլլալու համար՝ մարդ գոնէ երեսունը երեսունը հինգը գրկած ըլլալու է: Մինչդեռ ես 19—20 դարուն հաղի՛ւ ապրած եմ, ինչպէս կը սիրեն ըսել անփոփոխելի եւ անալլայելի դասականները:

Հետեւաբար, ներեցէ՛ք, պիտի չկրնամ զՁեզ դոհայնել՝ Ձեր ուղածին պէս:

Եւ սակայն պիտի ջանամ դէթ գիտցածս գրելու:

Առաջին անգամ ըսեմ որ, — բայց մի՛ ապանէք, — Ձեր ըմբռնած «Հայու կընիկ» բացատրութիւնը ինծի համար երբեք նշանակութիւն չունի, քանի որ չեմ ուսումնասիրած դայն:

Ձեռնոցներուն վրայէն մատնի դնող, առնական քայլեր առնող, անճաշակ հագուստներ, պոռոտ զարդերով գլխարկներ կրող կիներ ո՛չ միայն Կաթուղիին ու Բերայի Շիտակ ձամբուն վրայ տեսած եմ, այլ նաեւ Թերաքիա տանող ուղիին վրայ, ուր Հայերը իրենց ոտքը դրած չեն, բայց ո՛չ մէկ վայր-

կեան ուղած եմ մտքէս անցընել որ անոնք «Հայու կընիկ»ներ են: Միմակ մենք չէ՛ որ ունինք այդ արարածներէն, «չարժուն ճարպոտ մսի կոյտ մը, իր ծանրութեան կեղբունին վրայ տատանող, զուրկ ամէն կանացի հրապոյրներէ, իր կոչումին անգիտակից, թափաբաժութեան դիցունին»: Ուրիշներ ալ կան որոնք անոնցմէ զատ հայու կընիկ չեն ճանչնար: Իբր թէ կեանքերուն մէջ comme il faut հայ կին մը տեսած չըլլային: Բայց դուք նորէն աղնիւ կը գտնուիք խոստովանելու որ «նազելի կիներ եւ շնորհաշուք աղջիկներ հոս, հոտ եւ քիչ մը ամէն տեղ կը գտնուին միշտ»: Սակայն, կ'աւելցունէք, «Հայու կնիկը» կա՛յ եւ կը մնայ:

Վերը ըսի արդէն որ մենէ շատ աւելի քաղաքութեամբ ամէն համայնքներ ունին այդ կիներէն, «որոնց հետ դուրս ելլելու համար քանի մը քայլ հեռուէն կը քալէք՝ կարծել տալու համար թէ ձեր հետը չէ որ դուրս ելած է, այնքան անճաշակ է հագուստը եւ այնքան անախորժ շարժուածքը»: Ասոնք պիտի մնան, Ձեր ըսածին պէս, «միմակ պարբերաբար մայր ըլլալու, կերակուր եփելու, լուացք ընելու, կեսուրնուն հետ կուտելու, բամբասելու, ժամ երթալու համար», եւ երբեք իրենց կեանքին մէջ պիտի չսորվին թէ ի՞նչպէս կ'ըլլան, Ձեր երազած կինը, մինչեւ որ զարգացումը, ճաշակը եւ գեղեցկագիտութիւնը անոնց մէջ չերակաւորուին:

Անոնք պիտի մնան, մեր ինչպէս նաեւ ամէն ցեղերու մէջ, «հաւատարիմ կին, բարի մայր, գորովագութ քոյր, քաղքենուհի ըլլալու համար միայն եւ բնաւ պիտի չըլլան այն կինը որ հրապուրել գիտէ, այն կինը որ գրաւիչ է, այն կինը որ պաշտուելու համար աշխարհ եկած է»:

Կը տեսնեմ որ, այս անգամ ալ դարձեալ Ձեր հաշուոյն կը խորհիք:

Դատելու այդ եղանակը, խոստովանեցէ՛ք, արդեօք էմիլ Ծակէէն սովորեցաք, անոր վարկածը քիչ մը բարեփոխելով: Գոնէ այնպէ՛ս կրնամ ենթադրել: «Այն կինը որ հաճելի կ'երեւայ մարդոց, կը գրէր Ծակէ՛ եւրոպական Հանգէսի մը մէջ, շնորհալի վայելուչ, անկեղծ կ'ըննէ է: Բայց գլխաւոր

կէտը զանց առնուած է: Կը կարծեմ որ գըլ-
խաւոր կէտը, կնոջ մը էական յատկութիւնը,
սիրունի ըլլալն է, մարդոց աչքին սիրելի
երեւնալն է: Երբեք ձեզի չեմ ըսեր թէ այն
կինը զոր պիտի սիրէք, ձեզ սիրող, կամ
սիրել ձեւացնող կինն է: Ասիկա չեմ ըսեր,
տեսէ՛ք, բայց շնորհալի, վայելուչ, անկեղծ
կիներէն պռաջ՝ սիրող կինը կայ: Կին մը
այնքան շատ պիտի սիրուի մարդոցմէ, որ-
քան անձնասէր ցոյց չտայ ինքզինքը, հա-
ճոյակատար, այլատէր, հլու ըլլայ, մէկ խօս-
քով՝ եթէ ուրիշներուն վրայ մտածէ: Սիր-
ուած ըլլալու պայմանը սիրելն է, եւ որչափ
որ ասիկա պայման մըն ալ չըլլայ, գէթ բը-
նական կատարելութիւն մըն է»:

Այո՛, ես ալ, իմ մասիս պիտի փափաքէի
որ բոլոր այն կարգի կիները, որոնք զգուանք
կ'առնեն Ձեր կնահաճոյ, — այս բառին ուշադ-
րութիւն շատ մի՛ դարձունէք, — բնութեան,
հաճոյակատար, այլատէր, ուրիշներուն վրայ
մտածող էակներ ըլլային, բայց կարելի՛ բան
է: Անոնց հազար անգամ զուրցէ՛ որ սանկ
նստելու է, նանկ հագուելու է: Բո՛ւհ, հո-
գերնի՛ն է ... Իրենց համար ա՛ս է բնականը,
ա՛ս է սովորութիւնը:

Ձեմ գիտեր որ մէկը կրնայ արդեօք ա-
տանկ բան մը ընել, փորձ մը ընել զանոնք
բարեշրջելու:

Շիտակը չեմ կրնար գուշակել:

Ու եթէ այս անկարելիութիւնը յանցանք
մը կը սեպէք եւ մեր խեղճ կին գրողներուն
ուսերուն վրայ կը բեռնէք, հաւատացէ՛ք
որ շա՛տ անիրաւ էք:

Մենք մերինը ունինք, ճ՛հ, մանաւանդ
ես ... չէի՛ք գիտեր որ քարոզելը ուրիշներուն
կտակած էի:

Սա ալ դիտել տամ որ այն կերպասէն
չնուած չեմ որմէ ձեւուած են իմ քոյրերս ...
Ի գրականութեան, ինչպէս կ'ենթադրէք:

Կրցայ արդեօք բան մը հասկնել: Ուրկէ՞
ալ յիշեցիք զիս: Ես ինքզինքիս հազի՛ւ կը
բաւեմ: Ո՛չ գլխարկ դնելու եւ ոչ ալ ձեռնոց
հանելու կերպերը կրնամ սովորեցնել «Հայու
կնիկ»ներուն: Կ'երեւակայեմ որ, օր մը, սա-
կայն, այդ սխալումը պիտի ճշդէք:

Այո՛, այսքան անկեղծ չէի գտած զՁեզ
մինչեւ հիմայ:

ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՀԻՆ ԴԵՄՔԵՐ

ՊՕՂՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՊՐԵՊՈՐԵԱՆ

ԱԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼՍԵՅԻ(*)

Ութ տարուան Պատրիարքութենէ մը ետեւ
1823ին հրաժարեցաւ Պօղոս Սրբազան՝ պատ-
ճառելով իր անձնական տկարութիւնը, եւ ինք
իսկ նշանակելով իր յաջորդը, իր ձեռնաստեղծ
աշակերտը՝ Ամասիոյ Կարապետ եպիսկոպոսը,
միաբան Երուսաղէմի եւ նուիրակ Աթոքերիսանի:
Ապա անցաւ հանգչեցաւ Սկիւտարի հոգե-
տան վանքը: Տարի մը ետքը՝ Հայ գլխա-
ւորներուն եւ Երուսաղէմի աթոռայիններուն
ինդերնովը գնաց Երուսաղէմ՝ դիտել քննե-
լու համար վանքին վիճակը եւ հոգալու պէտք
եղածը:

Հոն էր որ բացուեցաւ Պօղոս Սրբազանի
համար երկրորդ եւ աւելի՛ բեղուն գործու-
նէութեան ու վարչագիտութեան ընտել առ-
պարէզ մը: Երբ հասաւ Երուսաղէմ՝ ժողով
գումարեց Ս. Յակոբայ Եկեղեցիին մէջ (1824
նոյ. 16), եւ սկսաւ ձեռք դարնել վանքին
ներքին բարեկարգութեան եւ պարտուց վը-
ճարման՝ հանճարահար միջոցներով: Ս. Յա-
կոբեանց հինաւուրց վանքը՝ մանաւանդ Նի-
կոմիդացի Գաբրիէլ Պատրիարքի ձախորդ
վարչութեան հետեւանքով՝ կը առաւաղէր
եռազար ցաւերով, ցաւեր՝ վարչական, տըն-
տեսական (դրամական) եւ կուսակցական,
զորս միանգամայն դարմանելու եւ բժշկելու
համար Պօղոս Սրբազան չինայեց համբերու-
թիւն, անձնուրացութիւն, խմաստութիւն եւ
չունչ ու հոգի քրիստոնէութեան: Միջոց մը
վանական գործառնութեանց համար իր ձեռ-
քով վարժելոյն՝ Կիրակոս եպիսկոպոսի՝ հետ
գնաց Եգիպտոս: Այդ միջոցին, Դիոնիսիոս եւ
Յակոբ եպիսկոպոսները՝ Երուսաղէմի վանքին
մեծ խորհրդական ու ելուստապետ (արդի ե-
լուստապետ ու վարիչ Հ. Ղեւոնդ Մագաւու-
եանի հաւասար դիրքով եւ փորձագէտ «ex-
pert» կարողութեամբ) ա՛լ չզիմանալով՝ ներ-
քին երկպառակութեանց եւ կուսակցական

(*) Բ. Եւ վերջին մաս:

բարձաճգութեանց՝ տուին առ որ անկ է հաշիւնին և թողլով վանքն ու միաբանութիւնը՝ հեռացան Պէյրութ, ու ընդունելով բողոքական կրօնքը՝ ամուսնացան :

Քիչ ետքը Պօղոս Սրբազան դարձաւ յերուսաղէմ և 1828ին Պոլիսի մեծերուն և վանքին խորհրդականներուն ընտրութեամբ անուանեցաւ «Ծայրագոյն վարիչ Աթոռոյն», թէպէտեւ վանքը դեռ խաղաղած չէր և ներքին վէճեր ու երկպառակտումներ վերիվայրած էին ամէն բան և յուսահատեցուցած լաւորեալ միաբանները (տե՛ս «Ժամանակագրութիւն Երուսաղէմի» հատ. Բ. էջ 404—415) : 1827ին Գաբրիէլ Պատրիարք բողոքովին հրաժարելով ի Կ. Պոլիս Երուսաղէմի Պատրիարքութեանէն՝ Պատրիարք ընտրուեցաւ Երուսաղէմի մեր Պօղոս Սրբազանը, այլ չընդունեց՝ բաւ համարելով ծայրագոյն վարիչ անունով համետաբար վարելը զմիաբանութիւնն և պարտապան ծանրաբեռնեալ : Միջոց մը կրկին եկաւ Պոլիս՝ խրատելու յորդարելու ժողովուրդը Երուսաղէմի նախկին անձուկ վիճակին դարման տանելու և պարտքէն ազատելու համար. անկէ անցաւ յեգիպտոս ի հանդանակութիւն, ուր Կիրակոս Եպիսկոպոս (ապա ընդհանուր վարիչ Սիլւատարի ձեռնարանին և Պատրիարք Երուսաղէմի) կը պաշտօնավարէր ծանրութեամբ :

Եւ ապա դառնալով Երուսաղէմ՝ առանց Պատրիարք տիտղոսին՝ սկսաւ պատրիարքաբար վարել վանքին բովանդակ գործերը՝ վայելելով որդիական անսահման վստահութիւն ըստ վանականաց կողմէն : Այսպէս՝ առաջ տարի անխոնջ ժրութեամբ վարեց ներքին ու ցարաբերական գործերը, վճարեց պարտուց մեծ մասը ամէնաճար հանճարով, դոյացուց սէր համերաշխութիւն, խաղաղեցուց անխաղճները և հասուց քաջալերեց Կիրակոս և Զմիւռնացի Յովհաննէս Եպիսկոպոսի նման Պատրիարքայուներ :

1833ին Սիլւատարի Երուսաղէմական ձեռնարանին հիմնարկութեան և անոր գլխամասկան նշարաշիւղը գլուխ կեցաւ. ապա կարգի դնելով վերջնապէս Երուսաղէմի վարչական գործերը՝ յողնած խոնջած և աչքը վատած քաջուեցաւ իր խուցը, ուր իր կենաց վերջին

եօթը տարիներն անցուց համբերատար ցաւակրութեամբ, աղօթքով, պահքով, (*) խորհրդատուութեամբ, խրատական յորդորներով և վանական խստակրօն կարգապահութեամբ՝ մինչ Պատրիարք էր Կիրակոս Սրբազան (հոգեւոր հայրն արդի Ամեն. Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հօր) և ապա Զմիւռնացի Մովսէսեան Յովհաննէս Սրբազան, ուրուն շինուածական փառասիրութեանց դէմ կը քրթմնջէր իր խուցէն փիլիսոփայ պարսկուկ ծերունին :

Վախճանեցաւ երջանիկ ու տեսլախառն մահուամբ 1853ին՝ իննսուն տարեկան : Զարմանալի պարագայ մը—այսչափ բաղձալիզմանի գործունէութեանց, վարչական, պատրիարքական և տնտեսական բաղձալիզալութեանն հակառակ՝ երանելի ծերունին առեն գտած էր յօրինելու երկարողի երկասիրութիւններ ալ որոնցմէ քաջածանօթ են երեք հատոր «Զանազանութիւն հինգ դարուց», համառօտ «Պատմութիւն Ս. Գրոց» թուրքերէն, «Թանգարան խրատու» գրաբառ. ասոնց ոճը շատ պարզ, հակիրճ և խմաստալից է՝ անգլերէնի և անսեթեւեթ սկզբանց արտայայտիչ ոճ մը :

Պարկեշտ, ամէնագործօն, խստակրօն և խմաստասէր քրիստոնեայ՝ Յակոբ Նալեանէն ետեւ՝ Պօղոս Պատրիարք Թուրքահայոց միակ երեւելի եկեղեցականն է, հիներուն մէջ, որ կրցած է ամէնազաւղ բարձր պաշտօններու մէջ ալ տալ կարեւոր հարկ մը խմաստասիրութեան և գրականութեան. ընդհատ անոր տարօրինակ բազմահմուտութենէն ու լեզուագիտութենէն՝ կը հաւատարէր ու կը գերա-

(*) Իր վերջին փոքրաւորը՝ Տիմոթէոս Եպիսկոպոս Սափրիչեան կը պատմէ՝ թէ մինչև վերջին օրը շարաթական պահքերն իսկ աւրած չէ եղեր Սրբազանը, ըստ առւրն պատշաճի հետեւելով վանական սեղանին ճաշակարգին. միայն վերջին դիշերը՝ այս իրիկուն «հարսնիքի հրաւիրեալ եմ, ինծի չհրկէ չորպոսի պատրաստելով բերէք» ըսած է. և արդարեւ ապուրն ուտելէն ետքը՝ հարսանեկան տեսիլներով «ահա՛ հրաւիրես դիւ Տէր ի վերին հարսանիս» գոչեր, հարսնեւորի խընդութեամբ 90 տարեկան վախճանի է :

զանցէր ևս անոր արթուն ժրութիւնը, զգաստ կրօնաւորութիւնը, և գործնական արդիւնաւոր խմաստութիւնը, մանաւանդ որ ինք անկէ աւելի քաղաքացի ու մայրաքաղաքացի դարգացեալ վարչագէտ մըն էր: Իր երկարակեցութիւնը՝ չօչափելի փաստ մը աւելի կ'ընծայանայ իր կենցաղագիտութեան, ողջախոհութեան ու երկնից արդար օրհնութեան:

Յիշատակ նորա ևս օրհնութեամբ:

Ե. Դ. ՄԵՄԵՐԵՍԱՆ

ՈՍՏԱՆԻԿ ՏԵՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ

(ՆՕԹՆԵՐՈՐԴ ՅՕՂՈՒԱԾ)

Ոստանիկի խարդախութեանց թուականին՝ Բարիզ բաղդախնդիրներու կատարեալ կեդրոն մը դարձած էր: Երկիրը՝ Ֆրանքօ-գերման պատերազմին և ներքին չփոթութեանց պատճառաւ կէս անկերպարան վիճակ մը առած ըլլալով, բնական է որ աշխարհի չորս կողմերէն արկածախնդիրներու ջոկ մը պիտի իյնար հոն, չահագործելու համար բոլոր առնոք՝ որոնք կա՛մ չափազանց միամիտ էին, և կամ իսկոյն կը շէտանային աւելի կամ նըւազ վաւերական տիտղոսներէ: Ժամանակին բոլոր նշանաւոր խարդախներուն գլխաւոր միջոցը այդ եղած է արդէն— ինքզինքնուն ազնուական ծագում մը տալ, տիտղոսներու, պատուանշաններու տէր ճանչցուիլ, և այնպէս կարծեցնել թէ շատ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակեն օրուան ամէնէն ակա՛նաւոր անձնաւորութեանց հետ:

Այդպէսով, համեմատաբար չա՛տ կարճ ժամանակուան մը մէջ, Բարիզ լեցած է անհամար իշխաններով, կոմսերով, դուքսերով, որոնցմէ ոմանք ինքզինքնին Ամերիկացի ներկայացուցած են, ոմանք Ռուս, ոմանք Գերման, թէև ընդհանրապէս կարելի չէ եղած անոնց իսկական ծագումը երեւան հանել: Այնչա՛փ անուն և հայրենիք փոխած են յաշորդարար:

Այդ կեղծ ազնուականներու բաղմութեան մէջ կարելի է դտնել մարդիկ՝ որոնք բազմաթիւ գատապարտութիւններ կրած են, կան

որ թխարանէ փախած են, կան որ Եւրոպայի բոլոր մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ բանտարկուած են պարբերաբար ու եկած ինկած են Բարիզ՝ նոր անունով մը և նոր տիտղոսներով:

Բարիզի ոստիկանութիւնը երկար ատեն չէ կասկածած այդ մարդոց մասին, և այլ և այլ առիթներու մէջ նոյն իսկ դատարաններ խաբուած են և անպարտութեան վըճիռ արձակած: Ժամանակ եղած է որ քանի մը բողոք մէկանց մատուցուած է անոնցմէ մէկուն կամ միւսին դէմ, բայց մարդիկը միշտ հնարը գտած են վարպետութեամբ մը օձիքնին ազատելու, և այդպէսով ա՛լ աւելի ամուր համբաւ մը չահելու: Դատարանի մը կողմէ տրուած անպարտութեան վճիռ մը, կատարեալ չահագործութեան առարկայ մը դարձած է իրենց ձեռքը, տեսակ մը վկայական՝ որ բնականաբար պիտի նպաստէր նոր խարդախութիւններու:

* * *

Պ. Մասէի գիրքին մէջ մանրամասնաբար նկարագրուած է այդ բոլոր բաղդախնդիրներուն կեանքը: Խարդախներ, խաբեբաներ, դրամանենգներ, յեղուղակներ, կեղծարարներ, վերջապէս ամէն տեսակը կայ մէջերնին: Ոստանիկ ամէնուն հետ ալ յարաբերութիւն չէ ունեցած՝ բայց գոնէ ճանչցած է անոնցմէ ամէնէն նշանաւորները, որոնց խարդախութիւնները դիւրացուցած է այլ և այլ առիթներու մէջ, և որոնք իրենց կարգին շատ հեղ օժանդակած են իրեն: Իր կեանքին ծանօթացած ատենին, անշուշտ աւելորդ չպիտի ըլլայ գիտնալ նաև թէ մէկ կողմէ գիտուններու, գրագէտներու, հրապարակաչիւրներու հետ տեսնուած միջոցին՝ միւս կողմէ ալ ի՛նչ տեսակ խաբեբաններու և բաղդախնդիրներու հետ չփման մէջ գտնուած է:

Նախ կ'արժէ յիշատակել Չերնիատիէֆի կոմսը որ ինքզինքը Ռուս ազնուականութեան ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը կարծեցնել տուած է երկար ատեն, և որ իր ընկերութիւնը վնասել տուած է միշտ, իր աշխարհիկ մարդու բարուրանքներով, պերճանքովը ու չռայլութեամբ: Իրականութեան դալով, այդ վարպետորդի բաղդա-

խնդիրը Բոլորնիացի Հրեայ մըն է եղած, և աղքատ ու հասարակ ընտանիքի մը զաւակը: Ժամանակ մը կառապանութիւն ըրած է, և այդ հանգամանքով աքսորուած է Սիպերիա, յայտնի է թէ ի՞նչ յանցանքի համար: Աքսորավայրին մէջ սակայն օրթոտօքս կրօնքին յարած ըլլալով, պահապաններուն վստահութիւնը դրաւած է, և օրին մէկը կծիկը դրած է, և Չէրնիատիէֆ անունը առնելով սկսած է զբաղիլ թէյի և մուշտակի մաքսանենգութեամբ: Աւելի ետքը, նախկին կառապանը կոմսի հանգամանք մը տուած է ինքզինքին, և իբր մեծահարուստ Ռուս մը ներկայացած է հոս ու հոն, և քիչ տարուան մէջ հազար զէրամ չորթած է շատ մը միամիտներէ: Դատապարտութիւնները չեն ուշացած թէ և, բայց ինք միշտ յաջողած է օձիքը ձեռք չտալ, և իր պարտատէրերուն հետ հաշուակցելով խաբել ուրիշ միամիտներ: Իր գլխաւոր օժանդակը եղած է կին մը՝ հասարակ կին մը՝ զոր ամէն տեղ իր Զէրնիատիէֆի կոմսուհին ներկայացուցած է, և որուն շնորհիւ շատ հեղ ազատած է ամենադժուարին կացութիւններէ: Մարդը օձիքը ձեռք տալուն պէս, կինը, կեղծ պանքսիօններով և կամ ուրիշ միջոցներով զբաղ ճարած է, հաշուակցած է պարտատէրներուն հետ, և ընդհանրապէս այնպէ՛ս եղած է որ նոյն ինքն Զէրնիատիէֆը բանտարկել տուող մարդիկը, Զէրնիատիէֆի դէմ դատ բացող պահանջատէրները միջամտած են զայն ազատելու համար, և անոր ի նպաստ անպարտութեան կամ դատ տեղի չունենալու վճիռ մը ձեռք ձգած:

Այս բաղդախնդիրը, իր աշխարհիկ մարդու համբաւը մեծցնելու, իր վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելու համար մեծածախս խըրախճանքներ սարքած է հոս ու հոն, երեկոյթներ տուած է, և վերջէն, միամիտներու այնպէս հաւատացուցած է թէ ժամանակին ամենէն նշանաւոր անձնաւորութիւնները իր հիւրերը, իր հրաւիրեալները եղած են: Այդպէսով շահագործած է անունը շատ մը ծանօթ անձնաւորութեանց՝ որոնք զինքը չեն ճանչցած անգամ: Պ. Մասէ կը հաւատալ թէ Զէրնիատիէֆ հետը կը պտտցնէր ցանկ մը՝ որուն վրայ կը գտնուէր կամպէթթայի ա-

նունին անմիջապէս կիցը, անունը կոմս կլիւնսքայի, Ռէօյս, Թրուպիցքոյի և Կորչաքօֆ իշխաններուն, զօրավար Քլուշինի, Պառօն աը Ռօշիլտի, աը Լէսէփսի, զօրավար Կրէվի (եղբայր ան տոհմի Հանրապետութեան նախագահ Պ. Ժիւլ Կրէվիի), Պ. Պ. Ուիլսոնի (փեսայ Պ. Ժիւլ Կրէվիի), Յրէյսինէի, Տոքթ. Շարքոյի, Հանօլրի Մօրիս իշխանին, Էրամ պէյի, Նաղար աղայի, Տոքթ. Սուպէյրանի (հայազգի), Սրտէն Հուսէի, Ժիւլ Քլարքիի, Օռէլիէն Ծօլի, ռադիկալութեան վերատեսուչ Պ. Անտրիէօի, Ժիւլ Ֆէռուի, Շալմէլ-Լաքուռի, Սարսէյի, իշխան Կալիցինի, և այլն, և այլն: Զէրնիատիէֆ ուզածին պէս շահագործած է այս ցանկը, մինչև որ անոր մէկ օրինակը անցած է ռադիկալութեան վերատեսուչին ձեռքը, որ բնականաբար առաջին զարմացողներէն մէկը եղած է, իր անունն ալ անոր մէջ արձանագրուած տեսնելով: Ատոր վրայ է որ Զէրնիատիէֆի վրայ կասկածներ կը ծանրանան, և առիթ կուտան իր ձերբակալման: Պահանջատէրերն ալ չեն ուզեր մեկուսի մնալ, բոլոր բողոքի կը հանի ռադիկալութեան, բայց լռակալին մարդը չգտաւարտուած, կինը Աւստրիայէն կ'իմանայ անցած դարձածը, ու Բարիզ գալով պահանջատէրերուն հետ կը համաձայնի և ամուսինը կ'ազատէ:

Զէրնիատիէֆ այս կերպով բաղձաթիւ դատապարտութիւններ կրած է եւրոպական այլ և այլ մայրաքաղաքներու մէջ ու միշտ ազատած: Անգամ մը, Բարիզի մէջ, ի բացակայութեան տատերք ամսուան բանտարկութեան և 8000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուի. պահանջատէրերը կը գրաւեն իր հինգ ձիերն ու երեք կառքերը, բայց ինք միջոցը գտնելով կը գողնայ այդ ամէնը, կը ծախէ ու կծիկը կը դնէ: Այս յանդուգն բաղդախնդիրն շահատակութիւնները վերջ գտած են Վիեննայի մէջ՝ ուր, երկու տարուան տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուելով՝ մեռած է տակաւին պատիժը չըացուցած:

* * *

Ոստանիկի հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող բաղդախնդիրներէն կ'արժէ յիշատակել նաև Սքանտէրվէրիկի կեղծ իշխանն ու

Պիւսթէլլի կոմսը, որոնք միասին գործած են երկար տարիներ, և որոնք խարդախութիւնը վաճառականութեան, Գոյն իսկ կարելի է ըսել՝ տեսակ մը արուեստի վերածած են։ Առաջինը իր կեղծ հաղատեր—ազնուականի հանդամանքով, և երկրորդն ալ իբր Զօնտուրասի հանրապետութեան զեապան՝ արաութեամբ մշ Վարձած են Բարիզի կեղերոն վայրերէն մէկուն մէջ, և մինչև օձիքնին ձեռք տուած օրերնին խաբած են այնչա՛փ մարդ, որչափ թերեւս ոչ մէկ խարդախ կրցած է խաբել։ Գլխաւորաբար պատուանշանի, ազնուականութեան տիտղոսներու և աստիճաններու առուտորով զբաղած են երկուքն ալ։ Նոյն իսկ չեն վարանած պառնուութեան տիտղոս տալ Պ. Մասէլ՝ որ իբր ապահովութեան պետ՝ քննութիւն մը բացած էր իրենց նկատմամբ։ Յատուկ սակագիրներ հաստատելով, կարգ մը սնամիտ փառասէրներու ծախած են ո՛չ թէ միայն կեղծ պատուանշաններ և աստիճաններ, այլ նաև վաւերական պատուանշաններ, վաւերական աստիճաններ և տիտղոսներ, զորս ի հարկին ձեռք ձգած են իրենց յարաբերութեանց չնորձ։ Շատ անգամ ալ կեղծ հրովարտականքով յանձնած են իրական պատուանշաններ։ Զբաղած են նաև կեղծ նկարներու առուծախով, այսինքն արուեստի հասարակ գործեր վերագրած են հրուշակաւոր նկարիչներու և ծախած են ահալէն գումարներու փոխարէն։

Ոստիկանութիւնը քանի քանի անգամներ հետապնդած է այս մարդոց՝ բայց չէ կրցած զանոնք դատապարտել, որովհետև երկուքն ալ միշտ կրցած են գաղանի պահել իրենց գործաւնութիւնները՝ և յետոյ, կրցած են սերտ յարաբերութիւններ մշակել շատ մը ծանօթ ու վստահելի անձնաւորութեանց հետ, ինչ որ կապած է զիրո՞ք պահած է զիրենք։ Իրենց ծագումով, երկուքն ալ հասարակ չարագործներ եղած են, և քանիցս դատապարտուելէ, բանտարկուելէ վերջ միայն ինքզինքնուր ազնուականի, զեապանի հանգամանքը տուած։ Վերջին դատապարտութիւն մը զիրենք բաժնած է իրարմէ։ Մէկը, Սքանաւէրպէրկի պառնը, Իտալիա ապաստանելով սուտ լուր հանած է թէ մեռած է ալ, և միւսը,

Յիւսթէլլի—Յոսքոլոյի կոմսը, Լոնտոնի մէջ շարունակած է իր շահատակութիւնները, հանգստեան կոչուած զեապանի մը հանգամանքը տալով իրեն։ Յայտնի չէ թէ ի՞նչ վախճան ունեցած են, թէ և շատ հաւանական է որ նոր դատապարտութիւններ կրած ըլլան տարբեր անունով։

* * *

Ձեռք յիշատակելու ուրիշներ։ Այս մէկ քանին կը բաւեն արդէն։ Ըսեմ միայն թէ ինչպէ՛ս մէկ կողմէ Ոստանիկ այս խարդախներուն՝ և միւս կողմէ ալ այս վերջինները Ոստանիկի շահատակութեանց կը նպաստէին։ Բոլոր այդ բաղդախներէն երկուքն ալ պատակը եղած է չա՛տ փայլուն մարդոցմէ չըջապատուած ցոյց տալ ինքզինքնին։ Իրենք իրենց արդէն իսկ շողշողուն անուններ ու տիտղոսներ առած, միեւնոյն վարպետութիւնը ի գործ դնող անձեր փնտռած են միշտ, և փոխադարձաբար ներկայ գտնուած են իրարու սարքած երեկոյթներուն կամ ընդունելութեանց։ Յաջորդ օրն ալ, իրենց կողմէ վարձուած թերթերու միջոցաւ ծանուցած են թէ նախորդ իրիկունը, իրենց սարքած հանդէսին ներկայ գտնուած են այս ինչ կոմսը, այնինչ իշխանը, սա կամ նա պառնը, և տակաւին այլ և այլ ազնուականներ՝ զիրքի ու աստիճանի տէր անձեր, և ինչ։ Թերթերու ընթերցողները ուրիշ՝ պիտի կըրնային դիտնալ թէ բոլոր այդ փայլուն անուններով ներկայացուած անձերը հասարակ խաբեբաներ, թիարանի ծաղիկներ են։ Բնականաբար թերթին դրածը իբր իրականութիւն պիտի ընդունէին և չա՛տ աղուոր գաղափար մը պիտի կազմէին այն անձին վրայ՝ որ իր մէկ երեկոյթին կրնար կոր հրաւիրել այդչափ ազնուականներ, այդչափ դուքսեր, իշխաններ, կոմսեր, մարքիզներ ու պառններ։ Եւ հարկ կա՞յ ըսելու թէ ակնարկուած բաղդախներէն իրենց մասին դոյացուած այդ վստահութիւնը սքանչելապէս կը շահագործէին։ Ամէնքն ալ իրարու ձեռք կու տային այդ արդիւնքը առաջ բերելու համար, և այդ է պատճառը որ միշտ սերտ յարաբերութիւններ մշակած են մէկզմէկու հետ։

Ոստանիկ ալ ետ չէ՛ մնացած այդ կողմէ։

Երբեմն ինք անոնց ձեռնառու գտնուած է, երբեմն ալ անոնք իրեն: Ինք ալ իր երեկոյթները փայլուն ցոյց տալու համար շահագործած է այդ կեղծ ազնուականներուն, այդ կեղծ տիտղոսաւորներուն անունը: Ժամանակին ըմբռնումին տեղեակ՝ հասկցած է, թէ մեծ քաղաքներու մէջ մարդ աւելի իր յարաբերութեանց համեմատութեամբ է որ առաջ կ'երթայ, և ձեռքէն եկածը չէ խնայած՝ այդ տեսակէտով աղուոր արդիւնքի մը հասնելու համար: Ոչ թէ միայն կեղծերուն յարած է, այլ նաեւ վաւերականներուն, և յաջողած է իրեն բարեկամ դարձնել այն տեսակ պարկեշտ անձեր՝ որոնք ծրարասայլ փառքերը եղած են, և զորս ներկայացուցի արդէն նախորդ յօդուածով մը:

Յաջորդով պիտի ներկայացնեմ իր կեանքին ամէնէն հետաքրքրական, ու նոյն ատեն ալ ամէնէն վիպային գրուածը, այն ամուսնութիւնը զոր պիտի կնքէր Բորթուկալցի մեծահարուստ աղջկան մը հետ, և որուն յաջողութենէն կախուած էր իր բաղդը:

ՄԷԲՐՈՒՄ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

“ՎԵՐԹԵՐ”, ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Ո՛վ չէ կարդացեր Վերթերը: Մատթէոս Մամուրեանի անունին ժողովրդականացմանը նպաստող գրական երկատիրութիւններուն մէջ մեծ տեղ մը կը բռնէ այդ պղտիկ հատորին թարգմանութիւնը՝ կատարուած ա՛յն թուականին ուր Իգմիրի Տէսէեան տպարանը յաջորդաբար լոյս կ'ընծայէր Լամարդինի, Վերթեր չիւկոյի, Ալեքսանտր Տիւմայի և ուրիշ նշանաւոր հեղինակներու վիպական գլուխ—գործոցները՝ հայերէնի վերածուած: Բայց Կէօթէի վէպը ամէնքն ալ գերադասեցած է իր գտած ընդունելութեամբը ու թողած տպաւորութեամբը: Անոր համար արդեօք որ գերման գրականութեան է՛ն գեղեցիկ մէկ նմոյքը կը մատուցուէր առաջին անգամ հայ հասարակութեան, թէ՛ սիրային անձնասպանութեան մը

գրուածը այնքան գրաւիչ ձեւի մը տակ պատմուած ըլլալուն համար: Դեռ մինչև այսօր, մեր այն տուններէն շատին մէջ ուր գիրք կը կարդան, պահուած կը մնայ Վերթերի այդ հատորիկը, ձեռքէ ձեռք՝ գրեթէ սերունդէ սերունդ անցած: Այս օրուան կիներէն ու մայրերէն քանինե՛ր, անոր ընթերցման տպաւորութեանը տակ՝ իրենց երիտասարդութեանը մէջ երեւակայած են մէյմէկ Շառլօթ ըլլալ ու երիտասարդներ կան որոնք Վէրթէրի վերջին նամակները գոց գիտէին:

Վերթերը թաւերախաղի վերածուած, — օրուան գրական ու գեղարուեստական նութութիւնն է որ կու գայ մեզի Բարիզէն, ու այդ վէպին մեզի ազդած հմայքովը կրկնապէս հետաքրքրաշարժ կը դառնայ անոր ներկայացումը որ տեղի ունեցաւ Սարա—Պէռնար թատրոնին մէջ, մեծածախս պատրաստութիւններով: Սարա Պէռնար ինքն իսկ խնդրած էր թատերական հեղինակ Պ. Բիէս Տէքուրսէլէ՝ Կէօթէի գործէն տուամ մը պատրաստել որուն մէջ ինք պիտի կատարէր Վէրթէրի դերը: Այսքանը կը բաւէր արդէն անոր փայլուն յաջողութեանը համար, առանց հաշուելու Գերմանիայէն յատկապէս բերել արուած կահ—կարասիները, décorները — հազուադիւս հնութիւններ որոնք ճշգրտապէս պիտի պատկերացնէին Կէօթէի թուականին ու նկարագրած միջավայրին անային ու գեղջկական տեսարանները: Ու այնպէս ալ եղաւ: Աւելցնենք նաեւ որ աշխարհահռչակ գերասանուհին՝ թէ՛ վեհանձն զգացումէ մը դրդուած և թէ՛ արտասովոր համակրութիւն մը հրաւիրելու համար Վերթերի առաջին ներկայացմանը վրայ, — Le gala de «Werther» — այդ շքեղ երեկոյթին ամբողջ հասոյթը յատկացուցած էր Մօրպիհանի ազքատ ձկնորսներուն: Ֆիկառօ ալ իր էջերը լայնօրէն բացաւ և ոյժ տուաւ այս գաղափարին որուն իրականացումը արտագրեց 24,048 ֆրանք: Եւ երբ, միջնարարի մը, Մօրպիհանի բնակիչներուն կողմէ պատգամաւորութիւն մը երեսփոխանի մը՝ առաջնորդութեամբ Սարա Պէռնարի ներկայանալով չնորհակալութիւն կը յայտնէր.

— Ի՛նչ հարկ, ըսաւ տաղանդաւոր գերա-

ասնուհին պարզ չեշտով մը. միթէ ես ալ քիչ մը անոնց հայրենակից չեմ: Գիտէ՞ք որ, ամէն տարի, ամառուան մէկ ամիսըս անոնց մէջ կ'երթամ անցունել:

* * *

Անցնինք թատերասաղին: Պ. Բիւռ Տէ- քուրտէ՛լ՝ առանց բնաւ չեղելու կէօթէի վէ- պին ընդհանուր գիծերէն՝ իր պատրաստած տռամին մէջ յաջողապէս կենդանացուցած, մարմնաւորած է հեղինակին մտածումը, դա- ղախարականով բարձր՝ բայց գործողութեամբ միօրինակ եղող նիւթէ մը քաղելով հինգ արարուածներ, ամէնքն ալ կեանքով բարա- խուն, գունազեղ, ազդեցիկ և յուզիչ: Հե- տեւինք այդ հինգ արարուածներուն:

Առաջինը Վէրթէրի ու Շարլօթի հան- դիպումն է՝ այս վերջինին հօրը, — Շթէնպախ դատաւորին, — պարտէզին մէջ: Տեսարանը սիրուն է, բնութեան նկարագրող պատկերի մը մէջ, ուր ամէն բան սէր կը չնչէ կարծես: Տասնըհինգ օրէ ի վեր այդ գիւղը կը գտա- նուի Վէրթէր դիպումածի մը բերամամբ. անկէ անցած միջոցին, զինքը տանող ճեպակառքը թաւալած ըլլալով՝ անոր նորոգութեանը սպասած սրահուն այնքան գեղեցիկ կը գտնէ այդ հովիտը որ ա՛լ չուզեր բաժնուիլ այն տեղէն, — ինչ որ ցոյց կուտայ իր արտակարգ ու արկածախնդիր բնաւորութիւնը: Հոն հան- դիպած է Ֆրանսացիի մը, Մակալօն, — դա- տաւոր Շթէնպախի բարեկամը որուն չնորհիւ Վէրթէր ինքն ալ մուտ կը գտնէ այդ նահա- պետական յարկին տակ ուր Շարլօթ կը մնծ- ցընէ իր պզտիկ քոյրերն ու եղբայրները՝ ու բոնք անկէ կ'առնեն իրենց մեռած մայրեր- նուն կարօտը: Աքանչիւի տեսարան մը կը պարզէ մանկամարդ ալջիկը այդ մանկական ընտանիքին մէջտեղ: Վէրթէր յափշտակուած կը մնայ: Գիւղացի ջուրտարհար մը կ'անցնի որուն քանի մը եղանակներ հուազել կուտան ու աղաքը կը սրբուն մարգագետնին վրայ. Վէրթէր ինքն ալ կը սրբէ Շարլօթի հետ որուն սիրահարուած է արդէն: Եւ յանկարծ կիմանայ թէ ծագկատի ալջիկը նշանուած է ու կը սպասէ նշանածին՝ Ալպէրդ Շմիտի որ ձամբորդութեան մէջ է ու քանի մը օրէն պիտի վերադառնայ ամուսնանալու համար:

Յաջորդ արարուածին՝ Ալպէրդի ժամա- նուած կը ծանուցուի, բայց ցաւալի պայման- ներու մէջ: Հովտին մէջէն անցնող գետակ մը յորդած ըլլալով, ողողում կը սպառնայ. մինչ գիւղացիները իրենց անասուններով խոյս տուած են, միակ ուղեւոր մը յանդգ- նութիւն ունեցած է գետակէն անցնիլ փոր- ձելու ու խեղդամահ պիտի ըլլայ՝ եթէ օգ- նութեան չի համին իսկոյն: Այդ ուղեւորը Ալպէրդ Շմիտն է. Վէրթէրի ձեռքն է իր ձախտագրին թողուլ իր մրցակիցը, վասն զի խելայեղօրէն կը սիրէ Շարլօթը և իր սէրը հասկցուցած է անոր՝ քողարկեալ ձեռի մը տակ: Եթէ Ալպէրդ խղճուի, Վէրթէր պիտի կրնայ ամուսնանալ Շարլօթի հետ. բայց այս տեսակ ստոր հաշիւ մը այդ վե- հանձն ու ազնիւ երիտասարդին միտքէն իսկ չանցնիր: Ընդհակառակը՝ ինքն իսկ ալիքնե- րուն մէջ պիտի նետուի, վտանգելով իր կեանքը ու ոտնակոխ ընելով իր երազած երջանկութիւնը, Ալպէրդը աղատելու և բե- րելու համար նշանածին:

Երրորդ արարուածին Ալպէրդ ու Շարլօթ ամուսնացած են, և Վէրթէրը անոնց քով կը գտնենք: Բայց սխալ պիտի ըլլար ենթադրել թէ իրենց ամուսնութենէն ի վեր մտերմա- բար կը կենակցին անոր հետ. երիտասարդը ո՛չ իսկ ներկայ գտնուած է անոնց հարմնի- քին որուն նախորդ օրը մեկնած է՝ գիւա- նադիտական ասպարէզը մտնելու համար, կարծելով որ պիտի յաջողի ծածկել, խղճել իր զգացումները: Իր սէրը այնքան խորունկ ու զօրատու է, սակայն, որ ի գուր փորձած է մոռնալ, և երկար բացակայութենէ մը ետքը կը վերադառնայ Շարլօթի քով որ զինքը կ'ընդունի հիւանդ տղու մը պէս: Ամուսինն ալ այս միեւնոյն գուրդուրանքի ու կարեկցութեան զգացումը կը կրէ Վէր- թէրի նկատմամբ: Ալպէրդ գուշակած է ար- դարեւ երիտասարդին ունեցած բուռն սէրը իր կնոջը վրայ, բայց այնքան վստահ է Շար- լօթին պարկեշտութեանը որ չի սրտմախ: Ընդհակառակը, հնարը կը վնասէ այդ հո- գեկան հիւանդութենէն բժշկելու իր անձ- նուէր բարեկամը որ ատենօք իր կեանքը փրկած էր: Կը յուսայ որ ժամանակը պիտի

կատարէ այս գործը, ու իր կողմէ նպատակաւ լու համար երիտասարդին բուժմանը, թոյլ կուտայ որ իրենց մէջ մնայ անկայ, Շարլօթին քով, պայմանով որ այն օրը ուր իր ներկայութիւնը վտանգաւոր դառնայ՝ Վէրթէր հեռանայ մշտնջենապէս: Երիտասարդը կը հաւանի, բայց զինքը տեսնելով որ Ալպէրդ Շմիտի ատրճանակները կը փորձէ դուրս հանել մասնակցելով, կը գուշակէ թէ դէպի ո՛ր երկիրը չուել որոշած է՝ երբ հարկադրուի թողուլ այն երկիրը ուր Շարլօթ կը բնակի:

Յաջորդ արարուածին, Վէրթէր մանկամարդ կնոջ քով կը գտնուի տակաւին: Սիրոյ զո՛ւ դացած բանաստեղծի մը ոտանաւորներուն հատորը բերած է անոր. երկուքը մէկանց կը թղթատեն գիրքը և Վէրթէր թրթուռն սիրերգներ կը կարդայ մեջէն. Շարլօթ բուռն կերպով յուզուած է, և անոր այս խռովումէն օգտուելով՝ երիտասարդը կը պաշտօնի որ խոստովանի թէ կը սիրէ զինքը փոխադարձաբար: Քիչ կը մնայ որ Շարլօթ տկարանայ, երբ տղաքը վրայ կը հասնին. ծաղկատի կինը յանկարծ իր ամուսնական պարտականութեան վերջուշումը կ'ունենայ և իր պղտիկ քոյրերուն ու եղբայրներուն ետին կերթայ կ'ապաստանի, իբր թէ վտանգի մը եղբը գտնուէր: Այս տեսարանը ներկայացուած է շատ շնորհալի, փափուկ և յուզիչ կերպով: Վրայ կը հասնի Ալպէրդ. անցած դարձածը կուհած է, և մեղմիւ կը հարցափորձէ իր կինը. յետոյ, հետզհետէ գրգռուելով, կը յայտարարէ թէ պէտք է որ Վէրթէր հեռանայ: Այս վերջինը արդէն իսկ տուած է մեկնելու որոշումը և Ալպէրդէն փոխ ինդերել կուտայ ատրճանակները՝ առարկելով թէ երթալիք ճամբաները ապահով չեն: Շարլօթ չի հաւտար այս պատճառարանութեանը. կառկածը կարթննայ մտքին մէջ, և ատրճանակներու արկղիկը Վէրթէրի սպասաւորին տըրուելէն քիչ ետքը, կը վաղէ երթալ երիտասարդին քով, աղէտին առաջըր առնելու:

Հինգերորդ և վերջին արարուածին, Վէրթէր առանձին է իր խուցին մէջ: Իր անհետացած երջանկութեան օրերը կը յիշէ, և դեղձուկ ջութակահարին նուաղածութիւնը

որ կը լսուի այդ վայրկեանին հեռուէն, կը յիշեցնէ իրեն մանկական պարը Շգէնպալի պարտեղին մէջ ուր առաջին անգամ տեսած էր Շարլօթը: Որոշած է վերջ տալ իր կեանքին, քանի որ չափտի կրնայ այլևս հետը կենակցել. և իր այս որոշումը հաղորդելու համար կը նստի գրել այն նշանաւոր նամակը որ այնքան սարսաղագեցիկ տպաւորութիւն մը թողուցած է Վեքթէրի վէպին ընթերցողներուն վրայ: Յետոյ, իր բոլոր պատրաստութիւնները տեսնելով ատրճանակը կը լեցնէ և բլդակը քաշելու վայրկեանին՝ հասկելին մէջ կը տեսնէ իր պաշտած կնոջ պատկերը: Յնորք մըն է արդեօք: Բայց ոչ, Շարլօթ ինքն իսկ է որ խելայեղ, պաղատագին, կանգնած է իր դէմ և կը խնդրէ որ ետ կենայ անձնապահովութեան խորհուրդէն: Երիտասարդը կը պատասխանէ թէ իր որոշումը անդառնալի է: Այդ վայրկեանին վրայ կը հասնին Ալպէրդ և Մակալօն: Շարլօթ կը նուազի՝ մինչ Վէրթէր քովընտի խուց մը կը դիմէ որուն դուռը կը կղպէ իր ետէն: Բայց Մակալօն դուռը կը խորտակէ, վաճաղի հրադէնի պայթիւն մը կը լսուի ներսէն: Ու թատերաբեմին վրայ կերեւայ Վէրթէր, գլուխէն վերաւորուած, տատանելով: Հազիւ կրնայ սիրոյ քանի մը բառ արտասանել, ու վերջին շունչը կը փչէ այն կնոջ աջքին առջև՝ զոր այնքա՛ն խորապէս սիրած էր եւ որուն համար կը զոհուի:

Սաղը ամբողջ, * իր * սրտատրոփ ազդող գործողութիւններովը եւ սքանչելապէս կադմակերպուած պատկերներովը, մեղամաղձիկ հմայքի մը մէջ կը պարուրէր հանդիսականները, ինչպէս կը գրեն Բարիդեան քրոնիկագիրները, եւ անոր հոգին էր Սարա Պէռնար որ՝ Վէրթէրի դերը ստանձնած՝ վէպին հաւասար, ու թերեւս անկէ աւելի խորունկ տպաւորութիւն մը կը գործէր իր միշտ թարմ ու միշտ կենդանի խաղացուածքովը: Տիեզերահռչակ դերասանուհին իր տաղանդին բոլոր մեծութիւնը ու իր արուեստին բոլոր նրբութիւնը ի յայտ բերաւ անգամ մըն ալ, այդ փափուկ դերին մէջ բնականօրէն մարմնաւորելով կեանքի երեք դրուագները՝ երիտասարդու-թիւն, սէր եւ վիշտ:

Մ Ո Ռ Ա Յ Ո Ւ Մ

Նայուածֆզ անհուն ու ծաւի,
Լուրթովը ծովուն,
Քերթուածի կը նմանի,
Անհայ ասմազուն:

Այսեր քերթերդ վարդագոյն,
Գեղով անցրման,
Կը ժգունին երբ, իսկոյն,
Սերը կը մոռնան:

Երազիս մէջ տեսայ քեզ,
Յուշերուս մէջ սեւ,
Կ'աղուորնայիր յոյսի պէս,
Գգուանին ցերեկ:

Մարմինդ ամբողջ առեղծուած .
Իր շնորհներով,
Կը մոլորե գիս, անանց
Գեղցն մ'երգելով:

Ծով յոյսերով, գիւրգ, բորմի,
Սիրքս, — շահագրամ, —
Որպէս զի միշտ չի բռնմի,
Պէտք է քեզ մոռնամ:

Ս. Ա. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՅԾԵՄՆԻԿԻ ՓՈԻՆՁԸ

(Le bouquet de chevrefeuilles)

ՎԷՊ ԱՆՏՐԻ ԹԵՕՐԻԷԻ

Թ. Գ.

— Քու գիտնալիքդ է ասկէ վերջը: Գիշեր
բարի:

Յառկեց թեթեւօրէն պատուհանէն դուրս,
ու կատուի մը պէս սահելով մարդագեանին
երկայնքէն՝ հեռացաւ ճերմակ մշուշապատ
դաշտին մէջ: Մինչդեռ եւս գրասենեակիս մէջ
մնացի ապուշ ապուշ, տակաւին իր ցնցոտի-
ներուն տամուկ խոնաւութեան հոտովը պըժ-
գացած:

Թ.

Սիրտս խոցուած էր ու կատաղած էի:

Ծաղրելի դեր մը կատարած ըլլալու ամօթը,
Տիկին Լիւսէն չտրուելու անյաշողութեան
վիշտին հետ կը խառնուէր: Պիտի ներած ըլ-
լայի՝ եթէ ինծի հետ միայն սիրաբանած ըլ-
լար ու ինքզինքը ըմբոստ ցոյց տար՝ արիւնս
գլուխս ելլելու չտի չարամտութեամբ վար-
ուելէ ու զիս ամուլ ցանկութիւններով ար-
ծարծելէ ետքը. բայց իրեն չէի ներեր ու-
րիշին տալը ինչ որ ինծի անգլխօրէն մերժած
էր: Ո՛հ, միւսը, ինձմէ աւելի յաշողած,
ինչպէս պիտի ուզէի ձեռքիս տակ բռնել
դայն...: Ի՛նչ վայրագ ուրախութեամբ կո-
կորդը պիտի սեղմէի մինչև խեղդելու աս-
տիճան այս երջանիկ օտոխին, թշուառական
նօտարին...: Որովհետեւ տարակոյսս ցրուած
էր ա՛լ, չարագործ Շիֆֆօտէլ ճշմարիտը խօ-
սած էր. Լիւս՝ Ալսիա Տիւլլինեանի հոմանուն-
նին էր: Փայլակ մը կուգար յանկարծ լուսա-
ւորել ուղեղս, ու կը տեսնէի հիմա մահա-
ցուցիչ ճշգրտութեամբ նօտարին և անոր
մեղսակից Տիկին Տարվիլի լարած մեքենա-
յութիւնը: Կը յիշէի Տիւլլինեանի ներգամիտ
խրատները, դրացուհիիս հետ սիրաբանու-
թեան մը զիս յորդորելը, ու տիկին Լիւսը
իրբեւ զգայնօտ արարած մը, փախուկ սրա-
բանութեանց, յարգալից գուրգուրանքներու
ու քօղարկեալ սիրացուցութիւններու աւելի
ընդունակ ցոյց տալու այն նրբամիտ չըջա-
հայեցութիւնը: Ձեռքի տակէ խաղալիկ ե-
ղած էի, թելադրուելով յաճախել միշտ տիկ-
նով բնակարանը: Նօտարը ուրիշ նպատակ
չունէր, բայց միայն հեռացնել իմ կասկած-
ներս ու գոհնիկ դեր մը կատարել տալ
ինծի անգիտակցաբար:

Ու տակաւին, եթէ արժանապատուու-
թեան վիրաւորումի վրայ չըլլար ինքիւրը...
բայց իմ այսպանուած մտերմութիւնս, խաբ-
ուած վստահութիւնս, արմատախիլ երազ-
ներս. ահա ինչ որ զիս կը կեղեքէր մա-
նաւանդ: Հեշտօրօր կապոյտին մէջ հաստատ-
ուելէն ետքը կ'իյնայի մահացած իրականու-
թեան տիղմին մէջ: Ինծի այնպէս կը թուէր
թէ ամէն բանէ ետ մնացած էի, թէ կեանքը
ա՛լ չունէր անուշութիւն և թէ Լիւսի խաբ-
դախութիւնը ցամքեցուցած էր ինծի համար
գեղեցկութեան և ուրախութեան էն յստակ

աղբիւրներն իսկ :

Աշխարհ զգուսելի երեւցաւ աչքին . կը սոսկայի նմաններէս , ու չէի ուզեր ալ ոչ զոք տեսնել : Ամբողջ երեք օր ներսը փակուեցայ : Անհանգստութիւն մը պատրուակելով կերակուրս առն բերել տուի պանդոկէն ու միշտակ փոշոտ գրասենեակիս մէջ ակուայիս ծայրովը կ'ուտէի կերակուրը որ անհամ կու գար արդէն : Ալ չէի միտք յոգնեցներ թէ ինչ կը պատահէր տիկին Տարվիլի : Պատուհաններս դոց կը պահէի ու կունակս ապակիներուն կը դարձնէի հաստատապէս : Քծնոտ ու թեթեւօրիկ Լիւսի տեսքը՝ այնքան կեղծ ու այնքան զգլխի՝ սիրոս չափազանց ցաւցուցած էր :

Օր մը , կէս օրէն ետքը—հոկտեմբերի սկիզբն էր—արթնցայ տաղտկալի վիճակէս ուրախ ձայնի մը քրքիչներէն որ կ'արձագանգէին բակին մէջ : Հակառակ անտարբեր մընայու որոշումիս , անդիմադրելիօրէն քշուեցայ դէպի պատուհանը ու վարագոյրին մէկ անկիւնը վերցուցի :

Դիմացի յարկաբաժինին մօտ տեսայ մըլտաշարժ մարդ մը , ոտքի վրայ , վերնադաւթակին մէջ ու ձանչցայ Պ . Տարվիլը : Կը բացազանչէր իր անձուռնի ձայնովը , բազուկները կ'ողորէր ու Լիւս դրան սեմին վրայ ամուսնոյն բազուկներուն մէջ կը նետուէր : Կապոյտ եզերաւոր չըջագեղատը հագած՝ կը փաթթուէր հարկահաւաքին վիզը , համբուրելով անոր տոգոյն այտերը ու իր թեթեւաշարժ վէտվէտացող հասակը կը կորանար ամուսնոյն ամէն մէկ սեղմումին . փոքրիկ սպասուհին կը վազէր հանրակառքը ու կը բերէր ճամբորդին պայուսակը :

Կը ձաթէի կեցած տեղս : Ներքեք իգական խորամանկութիւնը զգացումի տեսակէտով այնքան հասունութեամբ պարզուած չէր աչքիս առջև : Կատաղաբար ինքզինքս սեղմեցի գրասենեակիս մութին մէջ , զգացի զգուսնաքիս կրկնապատկումը մարդկութեան ու մահաւանդ իգական սեւին համար : Թիթեռնիլը , կ'ըսէի ինքնիրենս , պարապ տեղը կը ցուցադրէ մետաքսանման թեւիկներուն անուշ երանգները ու իր թռիչին շնորհը , չարասիրտ ու սողոսկող որդը կ'ընդգլխմանայ միջատին

թաւշանման լանջքին տակ : Հակառակ մարմնին սիրունութեանը ու հմայքին՝ կինը պիտի մնայ միշտ զգացումի տկարութեան , անխղճութեան ու չարանկեղութեան յատկացած էակ մը որ չկասիր ու է խղճահարութենէ : Միակ կարողութիւն մը ունի , մուացումի կարողութիւնը , ու զայն կը գործածէ անվրտանդ ու անամօթ :

Այսպէս , իմ քսան տարուան երկամասարդի զայրութիւն , կ'անիծէի կլնեքը , առանց մտածելու թէ ես ինքս ալ կը հնազանդէի անմտօրէն նախանձոտ տակնուվրայութեան մը ; Եւ թէ տկար սեռը մուացութեան կարողութիւնը ունէր , ես ալ կը մղուէի վերջին ծայրը մի միայն հակակրութեամբ մը , ինչպէս կարողութիւնը որով համակուած էի :

Ժամը չորսին ատենները Պ . Տարվիլ զըրասենեակս մտաւ առանց դուռը զարնելու , իբր թէ իր տունը եղած ըլլար : Բաց բերան , աչքերը փայլուն , վարդապոյն երանգ մը կ'ողեւորէր երեսին ծամծամած թուղթի գոյնը : Թոյլ ձեռքը երկնցուց ինծի , առողջութիւնս հարցուց , ու սովորական քաղաքավարութեան ձեւակերպութիւններու փոխանակութենէն ետքը սկսաւ առաջադրել իր բուն այցելութեան շարժաւիթը :

—Հա՛ աղէկ , սիրելիս , բաւական խղճահարեցաք կարծեմ , կը յուսամ թէ լաւագոյն սրբամաղրութեան մէջ կը դանեմ ձեզի . վերջապէս կրցայ վարձել նոր պաշտօնատեղիս մէջ անիկ մը ուր պիտի փոխադրուիմ վաղը : Ծախքի դուռ : Ներեցէք , կաղաչեմ , պիտի հաճի՞ք բարեկամաբար կարգադրելու մեր կարասիներուն զինը զորս կը թողում յաջորդիս :

Սեպտեմբերի վերջը ճիշտ , ստացած էի ամսականս : Կը կատակածէր ու անոր համար էր որ վաղած էր գործին կարգադրութեանը : Ծնորհքով շարժուածուով մը դրպանէս 135 ֆրանք հանեցի ու երկնցուցի անոր գոռոզաբար : Դրպանեց զայն անմիջապէս , ստորագրեց ընկալադիր մը ու աւելցուց .

—Բիւր շնորհակալութիւն . իրաւ , աղէկ միտքս ինկաւ , սիրելիս , ինչո՞ւ վայրենի բռնաւորութիւն մը ունիս . Տիկինս մէկ այցե-

լուծիւնդ. անգամ չընդունելուն նեղացած է: Երեք չարաթէ ի վեր ձգնաւորի կեանք մը անցուցած է, խեղճը:

Ստուգիւ զգուանք կ'աղբէր ինծի... Հափաղանց միամիտ կարծեցի զինքը, խեղճ բարեմիտ ամուսին որ կը կարծէր թէ կինը մզլոտած էր միայնութեան մէջ, բացակայութեանը միջոցին: Ամօթ ու միանգամայն գութ մը սիրտս կը պատէին: Ես ալ անխրաւութիւնը կը մղէի՝ ռիս մինչև կոյր ըլլալու աստիճանին տանիլ ուղելով:

Ես երբեք ներողամիտ չէի գտնուեր, ինչպէս որ էր՝ այնպէս չտարակուսելուն համար իր կնոջ սիրահարներ ունենալուն: Կը մոռնայի որ եթէ բազդը յաջողէր, այս երջանիկ անդիտութիւնը լիովին գործիս պիտի գար: Բայց մենք լաւ կը տրամաբանենք միայն երբ խնդիրը ուրիշին վայ դառնայ:

— Փոխարինութիւն մը կը պարտիք Տիւկին Տարվիլի, շարունակեց փոքրահասակ հարկահաւաքը մեղմիւ գպչելով բազուկներուս: Տակաւին կարասիները իրենց տեղը եղած անոնն՝ հրամեցէք այս իրիկուն ընթերթը միասին ընենք առանց ու է է ձեւակերպութեան: Զեր սեղանակից նոտարը հրաւիրած եմ. ընկերական ժամանց մը կ'ունենաք, ու այս առթիւ Լիւս ալ զձեզ ճանչնալու պատիւը կը վայելէ:

Շնորհակալութիւն յայանեցի ցրտորէն ու մերժեցի հրաւերը անհանգստութիւն մը պատրուակելով: Չսնդեցի ինք իր քաղաքավարութիւնը կատարած էր, աս էր իրեն համար էականը:

— Ո՛հ, ատ գէշ, ըսաւ ոտքի ելլելով, ուրեմն խնամեցէք ինքզինքնիդ, սիրելիս, առողջութիւն կը մաղլթեմ և ցտեսութիւն:

Բաժնուեցանք իրարմէ: Հետեւեալ օրը սկսաւ փոխադրութիւնը: Առաւունքս բռնաակիրները իջեցուցին կարասիները բակը: Առաջին բանը զոր նշմարեցի, բանալով պատուհանները, կապոյտ ռեփսէ պիտուն էր ուր զգացած էի Լիւսի բազուկներուս մէջ ընկողմանիլը: Չուզեցի աւելի տեսնել, սիրտս կը լեցուէր:

Առանց ամչնալու բանալիով գոցեցի դռնը, ու օրուան մնացած

ժամերը անցուցի դաշտերուն մէջ պտոյտով մը: Կ'երթայի ուղղակի, խենթի մը նման, անցնելով մացառները, կոխուտով մշակուած հողերը, մանկով պուրակներուն մէջ: Միակ փափագ մը ունէի, սաստիկ յոգնեցնել ինքզինքս որպէս զի յոգնութիւնը արգելէ զիս զգալէ սրտիս ցաւերը:

Երբ վերադարձայ գիշերը, մարդերը՝ յարգի շիւղերով ծածկուած՝ միայն բռնակիրներու հետքերը կը պահէին: Յարկաբաժինը թափուր ու պատուհանները բոլորովին բաց թողուած էին:

— Անգամ մըն ալ չտեսայ զանոնք, ըսաւ բարեկամս Ժագոպէ, լմնցունելով խօսքը: Հիմա, որքա՛ն տարիներ անցած են այս պատմութեան վրայ: Չափահասութիւնը յագեցուց ռիս: Ընդհակառակը, շնորհապարտ եմ հիմա Տիկին Լիւսի՝ տուած ըլլալուն համար ինծի նախաճաշակ մը մ'յայն, իբրեւ առաջին ծագիլը սիրահարութեան: Առողջաբանութեան սկզբունք մը կ'ըսէ թէ «պէտք չէ կուշտ ու կուռ ուտել»։ միեւնոյնն է սիրոյ համար: Պէտք չէ պարպել բաժակը մինչև մրուրը: Լիւս Տարվիլի հետ մինչև յագուրդ վայելած պիտի ըլլայինք զայն: Շնորհիւ իր անհաւատարմութեանը՝ առաջին արկածս ծագիլները արդմին մէջ պառկեցնող փոթորիկին ու տեղատարախէն առաջ մայիսի տաքուկ առտուան մը բանաստեղծութիւնը պահեց իր մէջ: Ամէն անգամ որ կը հոտոտեմ այնմինիլը, կը յեշեմ Տիկին Լիւսի ձերմակ ու սիրուն դէմքը, իր թուխ աչքերուն նկնգութիւնը, խոնաւ շրթունքներուն ժպիտը, ու վերատին կըմբոյխնեմ նորարծարծ սիրոյ մը այս կարճ ժամերը—էն լաւագոյնները—որովհետեւ առնոք իրենց ետեւէն չեն թողուր ոչ խղճի խայթումներու սպիններ, ոչ ալ պատրանքներու դառնութիւնը:

Վ Ե Ր Զ

Թարգմ. Կ. Պ.

Յ. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ կը հաղորդէ մեզ թէ իր Հիմ Դեմբերու Ա. մասին, որ հրատարակուեցաւ Մասիսի նախորդ թիւով, վերջին ծանօթութեան մէջ՝ 1855 թուականը 1885 տարուած էր զոր հարկ է ուղղել:

ԽՐԱԿՐԱՆԱՆ ՆՕՐԵՐ

«ՄԱՆՁՈՒՄԷԻ ԷՖԵՍՈՐ»

Նարեկացիէն ետքը... Զօլա, կամ Նարեկէն ետքը Թերեզ Ռաֆէն. ահա՛ նորութիւնը զոր իր բազմաթիւ ընթերցողներուն կ'ընծայէ Մանգոլմէի էֆեսոր իր Թերթօնի բաժինին մէջ: Առաջին անգամն է որ իրապաշտ դպրոցի պետին վիպասանութիւններէն մէկը հայերէնի կը թարգմանուի ու կը հրատարակուի ամբողջովին, եւ այդ առաջնութեան պատիւը կ'ունենայ ժողովրդական օրաթերթը, Մանգոլմէ, ամէն գրասէրներու եւ ընթերցասէրներու գնահատման արժանաշաւու նոր իրաւունք մըն ալ ստանալով այսպէս, մինչ Բասիմ կը շարունակէ՝ անոր առաջին էջին մէջ՝ իր կնիքն ու ձեռագրը: Մեր կեանքէն ու մեր բարբերէն առնուած վէպը, որ այնքան համով ու հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի:

Թերեզ Ռաֆէնի հրատարակութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ երկուշաբթիէն:

«ՄԱՆՁՈՒՄԷԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՂԻՆ»

Մեղուաշան հեղինակ ու հրատարակիչ Սմբատ Դաւթեան, որ թատերական ընդարձակ տարեգրութեան մը պատրաստութեան ձեռնարկած է, — ահա կին մէջ առաջին հանդիսանալու արժանի գործ մը, — հետաքրքրուելով Տիկին Արուսեակի ողջ թէ մեռած ըլլալուն, — հարցում մը զոր ըրած էինք Մասիսի նախորդ թիւով — անձամբ Հիւանդանոց այցելելով՝ Մերանոցի յարկաբաժնին մէջ պառկած գտեր է մեր «անդրանիկ դերասանուհին» — մասնաւոր հոգածութեան ու խնամքի առարկայ — հիւժեալ ու գրեթէ զգայազիրկ: Ասով հանգերձ, յաջողեր է իր քանի մը հարցումներուն պատասխանը քաղել աւոր դողահար շրթունքներէն եւ իր այս ինքեւթիւն շահական յօդուածով մը կը պատմէ Մանգոլմէի մէջ:

ՈՏԱՆԱԲՈՐԻ ՄՐՅՈՒՄԸ

Զորեքշաբթի օրուն Արեւելի մէջ, Արամ Անտոնեան իր «Այ ու Զախ»ին նիւթ ընտրած էր Մասիսի բացած «Ոտանաւորի մրցում»ը, գեղեցիկօրէն պարզելով անոր ընծայա՝ առաւելութիւնները նորահաս գրողներուն հա-

մար: Մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով եւ իրաւասարդ հրապարակագրին ինչպէս նաեւ Արեւելի խմբագրութեան՝ իրենց համակիր վերաբերումին համար այս գուտ գրասիրական ձեռնարկին նկատմամբ օրուն նպատակն է նոր գրողները քաջալերել, կը փութանք աւելցնել այս առթիւ թէ, մեր երեք քնննիչներուն, — Տեաքը Աճէմեան, Թէրզեան եւ Փանոսեան, — կարծիքն առնելէ ետք՝ գրողիք ոտանաւորին սահմանը ընդլայնել հարկ դատած ենք յիսուն տող մինչեւ ուրսուն տողի բարձրացնելով: Աւելորդ է ըսել սակայն որ, անպատճառ 80 կամ 50 տող լեցնելու պէտք չիկայ, եւ թէ կարճ ոտանաւոր մը շատ անգամ ընտրելագոյն կրնայ դատուիլ երկարներէն:

ՅԱՆԱՆՅՈՒԹԻՒՆ

ձերիսէի Դարգիէ և Սուրհանդակ օրաթերթերու Տէր և Տնօրէն Տիգրան էֆ. ձիվէլէկեան դժբաղդութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր եղբայրը՝ Յովհաննէս էֆ. ան որ կարճատե հիւանդութենէ մը ետքը մեռաւ երկուշաբթի իրիկուն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ Բերայի Ս. Յովհան Ոսկերեան կեղեցիկ նախագահութեամբ Հայ Հումէականաց Ս. Պատրիարքին և յուղարկաւորներու ստուար բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հանդուցեալը՝ իր երիտասարդութեանը տարիքին մէջ՝ սեղանաւորական գործառնութիւններով զբաղած է բաւական ժամանակ. յետոյ գործակցած է իր եղբորը՝ Տիգրան էֆ. ձիվէլէկեանի, քառորդ դարէ ի վեր մասնակցութեան կարեւոր լսօժին մը ունենալով անոր լրագրապետութեան վարչական ճիւղին մէջ: Մասիսի խմբագրութիւնը իր խորին յաւակցութիւնները կը յայտնէ այս ախար առթիւ իր յարգելի պաշտօնակցին՝ Տիգրան էֆ. ձիվէլէկեանի:

— Մեր խորին յաւակցութիւնները կը յայտնենք նաեւ Մալէղեան ու Մսերեան ընտանիքներուն, և մասնաւորապէս ծանօթ դըրադէտ Վահան Մալէղեանի՝ իր մանկամարդ շնորհալի և ուսեալ քրոջ՝ Տիկին Սաթենիկ Մսերեանի վաղահաս մահուանը առթիւ օրուն դոյժը հառաւ Գահիրէէն:

Արսօմաք Կ. Ս. Իլիթիճեան

Տպագրութիւն ԱՐԵՎԵԼԻՔ Օրագրի

ՌՕՍԻԱ - ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎ ԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵՍՆԷՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԷՔ, ԱՐԿԱՇԷՔ

Ընկերության դրամագլուխը, ամբողջապես վճարուած	10,667,667	Փրանք
1901 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագիւններ ու տոկոս	54,000,000	»
Երաշխաւորութեան գումար	122,000,000	»
Ապահովագրեալներուն վճարուած գումար	249,400,000	»

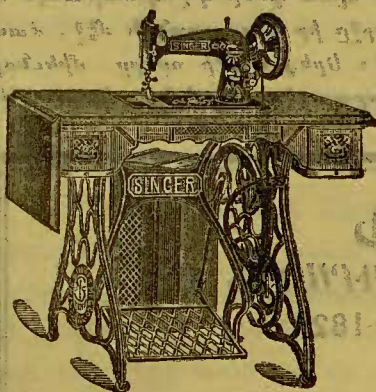
Կեդրոնացեալի, Ղալաթիոյ Քարափին վրայ, Մախսուսան հին տեղը

Ընդհ. Քցնիչ

Ա. ՀԻՒՐՄԻԻԶ

Ընդհ. Գործակալ

Թ.ԷՆՏՈՐ Ռ.ԷԲԷԷՆ

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը սեննայ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։

Բոլոր աշխարհ դիտէ թէ՛

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻԶ ԿԱՅՍ. ՊԱՐԱՍՏԱՆ

The Singer Manufacturing Gie.

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

մեքենան լաւագոյնն է։ սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն բովանդակ աշխարհի մէջ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը գնէ։

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՇԱՐԼԱԹԷԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ

ԲԱՐՍ.	}	1. Մեծ փողոց, Պօն Մառչէի դէմ, Թ. 343 եւ 343 կրկին
		2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիւէին դէմ.
ԿՍ.Լ.Ա.Թ.Ա.	}	1. Սինկէր խան, Թիւնէլին ետեւը.
		2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
ՊՈԼԻՍ	}	1. Սուլթան Համամ, Թ.
		2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
ՍԿՐԻՏՈՐ		2արշը Պօյու, Թ. 120.

Պատերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կատարեալ երաշխաւորութիւն։

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր հաղաճներուն մէջ։

Սինկէրի Ընկերութեան կեդր. վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւղօղլուի տունը։

ՏԵՂԱՓՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԻՒՆԻՅՈՒՆ Ապահովագրական Հնկերութեան
Տնօրէնութիւնը յառաջիկայ 1/14 մարտէն
սկսեալ իր գրասենեակները պիտի փոխադրէ,
Պոլիս, Սուլիման Համամ նորաշէն Բաթըրճի
Օղլու Բառածը:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԲԵՐԱ, ՄԵԾՓՈՂՈՅ, Թ. 200

ԿԱԼԱԹԱՍԵՐԱՅԻ ԼԻՍԷԻՆ ԴԷՄ

ԳԵ. ՆԵ. ՇԲ. օրերը առաւօտեան կանու-
խէն մինչեւ իրիկուան Ժ. 11 1/2
ԲԵ. ԴԵ. ՈՒՐ. օրերը 6 քն մինչեւ 11 1/2
Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

ՏՈՔԹՈՐ Լ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

Մասնագէտ կանանց հիւանդութեանց
(Վկայեալ Բարիզէն)

Կը դարմանէ ներքին ու արտաքին հի-
ւանդութիւններ, կը կատարէ վիրաբուժա-
կան գործողութիւններ՝ վերջին կատարելա-
գործեալ դրութիւններով:

Բարիզի, Նանսիի հիւանդանոցներուն
մէջ երկար տարիներ օգնական-բժիշկի (հըս-
քերն) պաշտօնը վարած ըլլալով, գործնա-
կան ու փորձառական երկար ուսումնասի-
րութիւններ ընելէ վերջ, այս անգամ Կ.
Պոլիս եկած եւ հաստատուած է Բերա,
Թարլա Պաշը, Թիւ 136:

Ծանօթ.—Հիւանդներ կ'ընդունին ամէն օր
կէս օրէն վերջը իր բնակարանին մէջ, ժամը
1-4 (Ը. Ն.): Երեքշաբթի օրերը միեւնոյն
ժամուն ձրիաբար կը դարմանէ կարօտ հի-
ւանդները:

7—20

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՁ 1828 - 1829

Հ Ի Դ Ե Հ Ի Զ Ի Ի

Մինչեւ 1899ի վերջը հատուցեալ վնասք	240,000,000	Փր.
1899ին դանձուած ապահովագրին	19,500,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստ	105,000,000	»
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	18,000,000,000	»

Կ Ե Ն Ա Յ Զ Ի Ի Ղ

Մինչեւ 1889ի վերջը հատուցեալ վնասք	99,000,000	Փր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնը	253,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	150,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ
«Իւնիօն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ
ԿԱՐԵԼԻ ԶԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒ-
ԹԵԱՆ ԲՈՎ:

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ գիներով: Նպաստաւոր պայ-
մաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերադանց քան ուրիշ ո՞ր եւ է ընկերութեան
պայմանները: Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի
ապահովագրողը ԶԵՐՄ ԽՆ այն վնասներէն եւ յուսալսաբութիւններէն, որոնց
կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բաշխման (accumulation
des bénéfices) ՅՈՒԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ գրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապա-
հովագրուին:

Ընկերութեան դրամասունքն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆԲԱՆ

ԹՈՒՐԽԻՅ ԵՒ ԱՐԵՆԵՂԻ ՏՆՈՐԷՆՈՒՅԻՆ

Կ. Պոլիս, Կալաթա, Թահրապուրն Խան, Օսմ. Պանգալին դիմացը

Գործակալութիւնը Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ